

İLKÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE COĞRAFYA KONULARINI ÖĞRENMELEİYLE İLGİLİ DURUM ANALİZİ

Yrd. Dr. Orhan AKINOĞLU*
Saliha Akarsu BAKIR**

ÖZET

Tüm konu alanlarında olduğu gibi coğrafi bilgiyi öğrenme sürecinde de iki temel unsur vardır. Birincisi öğrenme, ikincisi ise öğretmedir. Öğrenme-öğretme sürecinde verimliliğin artırılması her şeyden önce öğrenmenin bireyde nasıl meydana geldiğinin anlaşılmasıyla mümkündür. Öğretme, bu sürecin etraflıca incelenmesi ve sonuçta bireyin davranışlarındaki değişmelerin saptanmasıyla başarılı olur. Ancak diğerlerinden farklı olarak Coğrafya öğretimi sırasında, konunun içeriğine göre bazı yöntem-teknikler ile araç-gereçlerin kullanılması ön plana çıkabilir. Bugün okullarımızda coğrafya eğitiminin ilköğretimde Hayat Bilgisi dersi ile başlamakta, Sosyal Bilgiler dersi ile 7. sınıfa kadar devam etmektedir. Bu düzeyde genel coğrafya bilgisi verilmekte ve ülkemizin coğrafi özellikleri bilgisi temel düzeyde kazandırılmaktadır. Ortaöğretimde ise Coğrafya; Lise-1. sınıfta tüm öğrenciler için zorunlu tutulmakta ve öğrenciye temel coğrafi kavramlar kazandırılmakta ancak sonraki sınıflarda seçmeli ders haline getirilmektedir. Peki, okullarımızda öğrenciye coğrafi bakış açısı ne kadar kazandırılmaktadır?

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya konularını öğrenmekte karşılaştıkları önemli güçlüklerin neler olduğunu incelemek ve öğrencilerin bu güçlüklerle nasıl başa çıktığını belirlemektir. Araştırmanın çalışma evrenini, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında, İzmit İli Derince ilçesindeki Necatibey İlköğretim Okulu, Nene Hatun İlköğretim Okulu, Sırrıpaşa İlköğretim Okulu'nda okumakta olan ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın güvenilirliğini arttırması bakımından, her sınıf düzeyinden ortalama 30-35'er öğrenci seçilmiş ve toplamda 103 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğrenme üzerinde rol oynayan faktörler göz önünde bulundurularak yapılacak bir coğrafya eğitimi ancak hedefine ulaşabilir, kalıcı olabilir. Öğrencilerin çoğu coğrafya ile ilgili bir araştırma yapmamış veya ders kitabı dışında herhangi bir

---

* Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü Öğretim Görevlisidir. oakinoglu@marmara.edu.tr.

** Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Coğrafya Eğitimi Doktora Öğrencisidir. sabakir@ttnet.net.tr

dergi karıştırmamıştır. Günlük hayatta coğrafyanın yeri ve önemi hakkında çoğunluğun bir fikri yoktur ve coğrafya öğrenmenin gerekliliğine inanların oranı azdır. Öğrencilerin öğrenme stratejilerini yeterince bilmedikleri dolayısıyla coğrafya öğrenme konusunda bir takım güçlükler yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu güçlüklerde öğretmenlerin farklı öğrenme ortamları yaratmaması, öğrenciyi aktif kılan öğretim yöntemleri kullanmaması, onları “öğrenmeyi öğrenme” konusunda yeterince yönlendirmemeleri de rol oynamaktadır. Öğrencilerin coğrafya öğrenmede yaşadıkları zorluklar ise Öğrencilerin coğrafyanın soyut kavramlarını anlayamaması ve kafalarında canlandıramaması, öğrencilerin terimleri, yer adlarını ezberleyememeleri, bölgeleri/ kavramları karıştırmaları, harita ve kroki çizememeleri, coğrafi bilgideki alt yapı yetersizliği, konuların öğrenci seviyesinin üzerinde olması, ilgi çekmemesi ve bir konu tam anlaşılmadan başkasına geçilmesi, öğrencilerin coğrafya öğrenirken yaşadıkları güçlüklerle başa çıkma yöntemleri de sınırlıdır. Pek çoğu daha çok çalışmak, ezber yapmak gibi verimsiz çabalar içindedir. Öğrenciler yaşadıkları güçlüklerden kurtulmak için proje hazırlamak, oyunla ve bulmacayla öğrenmek, gezilere gitmek, araştırma grupları oluşturup çalışmalarını sunmak, model ve maket yapmak gibi aktiviteler İstemenin yanı sıra, teknolojinin gereği olan araç-gereçlerle ders görmek, başarılarının ödüllendirilmesi gibi beklentilere sahiptirler.

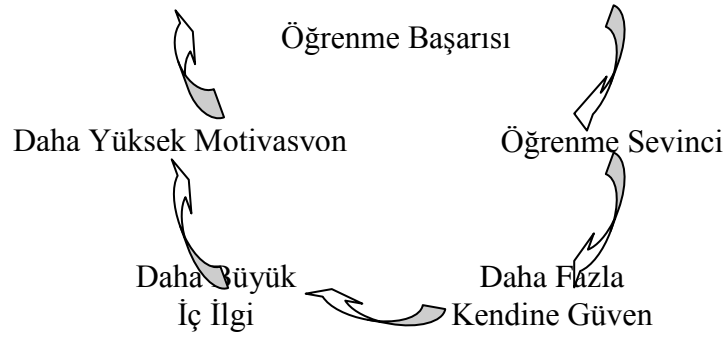
Anahtar Kelimeler: Coğrafya Eğitimi, Öğretim Programları, Öğrenme, Öğrenme Stratejileri, Coğrafya Öğretimi, Eğitim Sosyolojisi

“Söylersen; unutturum.
Gösterirsen; hatırlarım.
Yaptırırsan; anlarım.”
Çin Atasözü

GİRİŞ

Öğrenme, eski çağlardan beri filozof ve bilim adamlarının farklı biçimlerde tanımladıkları ve açıklamaya çalıştıkları bir kavramdır. Günümüzde psikolog ve eğitimcilerin hemen hemen hepsi öğrenmeyi, “yaşantı ürünü, kalıcı izli davranış değişikliği” olarak tanımlamaktadır. Birçok bilim adamına göre öğrenme sosyal bir süreçtir. Bir başka deyişle öğrenmenin ve gelişmenin temelinde sosyal etkileşim bulunmaktadır. Son

yıllarda öğrenme ile ilgili algılamayı değiştiren ve eğitim programlarının dünyada buna göre yeniden düzenlenmesine yol açan Vygotsky'e (1978) göre bilişsel gelişim çocuğun o toplumun daha gelişmiş üyeleri ile etkileşiminin ürünüdür. Bu etkileşim sayesinde çocuk daha sonra karşılaştığı sorunları çözerken kullanabileceği birikimi elde eder, karmaşık zihinsel beceriler kazanır. Bu görüş okuldaki öğrenmeler için de geçerlidir. Öğrenme sırasında öğrenenlerin birbirleriyle ve öğretene olan etkileşimi, birlikte ortak bir anlayış oluşturmaya çalışmaları öğrenme sürecini verimli kılacağı düşünülmektedir. Bunun nedeni etkileşimin öğrencilerin birbirinden ve öğrenmekten hoşlanmalarına yol açmasıdır. Bu da öğrencilerin enerjilerini çalışmalarına vermesini sağlamaktadır. Aşağıdaki şema öğrenme başarısındaki hareketi özetlemektedir:

Şekil-1 Öğrenme Başarısındaki Hareket (Ültanır; 1997)

Bir insan neler bilmelidir? Yaşamını kolaylaştırabilecek hangi becerilere sahip olması gerekir? Geleneksel eğitim anlayışını terk ederek, öğrencinin merkez olduğu eğitim sistemlerinin uygulanması gerektiğini önerenler bu sorulara şu yanıtları vermektedirler(Bilim ve Teknik; Sayı: 355).

- Okumayı bilmelidir.
- Sorunları çözmek amacıyla yapması gerekenleri öğrenmelidir.
- Bir grup içinde çaba harcayarak ortak bir üretim yapmayı öğrenmelidir.
- Gerçek yaşamın ne olduğunu ve yaşam içinde kendi rolünü anlamalıdır.
- Karar vermeyi öğrenmelidir.

Öyleyse eğitim sistemleri yukarıda belirtilen davranışları kişiye kazandırabilecek şekilde düzenlenmelidir. Bugün birçok ülke var olan eğitim sistemlerini sorgulamaktadır. Bunun nedeni klasik eğitim sistemlerinin yararlarının olmadığına artık farkına varılmış olması ve toplumların kalıplaşmış beyinlerden çok; düşünen, keşfeden, sorun çözen insanlara gereksinim duyuyor olmasıdır. Kısacası artık eğitim sistemi içinde öğrenci daha etkin bir konuma getirilmeye çalışılmakta, yani sessizce oturup, yalnızca verileni almakla yetinmeyecek; görececek, duyacak, çözümleyecek, söyleyecek, yapacak, katılacak ve paylaşacak öğrenciler istenmektedir. Kısacası öğrenmeyi öğrenen öğrenciler bilgiyi yalnızca tekrarlamayıp, bilinenleri sorgulayacak ve kendi bilgisini kendisi üretecektir.

Değişen dünya düzenine paralel olarak Türk Eğitim Sisteminin analiz edilerek yenileme çabalarının başlatılması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yenilenme çabalarında, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarında ifadesini bulan "yetiştirilecek bireyde bulunması gereken özelliklerin eğilim programları yoluyla uygulamaya geçirilmesi" esas olmaktadır.

Öğrenmenin Oluşumu

Öğrenme nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin, sonucunda bireyin davranışında bir değişikliğe yol açar. Ancak kazanımın öğrenme olabilmesi için değişikliğin nispeten sürekli olması gerekir. Bu noktada aklımıza öğrenmenin tam olarak nasıl gerçekleştiği sorusu gelir. Son yıllarda yapılan çalışmalar, öğrenme-öğretme sürecinde aktif katılan olarak öğrencinin rolü üzerine odaklanmış ve burada içsel faktörler ön plana çıkmıştır. Öğrenmeyi açıklamada iç süreçlerin önemini vurgulayan bilgiyi işleme modeli, bilginin zihinsel süreçlerde akışını esas alarak öğrenmeyi tarif etmiştir.

Bilgiyi işleme modeline göre öğrenme, zihinsel süreçlerde üç temel öge içerisindeki bilgi akışı yoluyla meydana gelir. Bu öğeler: Duyusal kayıt, kısa süreli bellek, uzun süreli bellek ve bu öğelere ek olarak bir de yönetici kontrol süreçleri vardır. Bu modele göre öğrenme şu şekilde gerçekleşmektedir: Duyu organlarıyla dış çevreden alınan uyarıcılar ilk olarak duyusal kayda ulaşır. Büyük miktardaki bilgi içerisinden önemli olarak algılananlar "*dikkat*" sağlanarak kısa süreli belleğe aktarılır. Kısa süreli bellek bilgiyi işler ve kısa süre için tutar. "*tekrar*" bilginin kısa süreli

belekte tutulma süresini artırır. Ayrıca, kısa süreli bellekteki yeni bilgi uzun süreli bellekte bulunan mevcut bilgiyle karşılaştırılarak "anlam" kazandırılır ve depolanmak üzere uzun süreli belleğe gönderilir. Uzun süreli bellek, bilginin uzun bir süre için depolandığı bölümdür. Bilgi, burada uzun süre tutulabilir ve kısa süreli belleğe geri getirilerek yeni bilgiye anlam kazandırılabilir. Bu akışı bilinçli olarak yönlendiren yapıya "yönetici-kontrol süreci" denir. (Öztürk; 1995)

Öğrenmede iç süreçler kadar dış süreçler de rol alır. Hatta "bireysel farklılıklar" olarak adlandırdığımız özellikler de öğrenme için son derece önemlidir. Öyleyse öğrenme süreci üzerinde etkili olan faktörlerin kısaca hatırlatılması, öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini daha iyi anlamamızı sağlar. Aynı zamanda bu açıklamalar, günümüzde öğrencilerin yaşadığı öğrenme güçlüklerinin nedenlerini fark etmemizi de sağlayacaktır.

a) Öğrenme Sürecinde Etkileşim ve Yaşantının Rolü:

Birey etkileşim süreci içinde hem çevreyi etkiler hem de ondan etkilenir. Bu bağlantı içinde değişmeye yol açacak yaşantı gerçekleşir. Öğrenme yaşantısını oluşturan etkileşim yaşantısı içinde iki koşul yer alır:(Nas, 2000)

• Öğrencinin iç koşulları (zekası, ilgileri, tutumları, alışkanlıkları vb..)

• Öğrencinin etkileneceği dış koşullar (ailenin tutumu, öğretmen davranışları, yöntemler, araçlar, bir başka deyişle eğitim durumu)

Bu noktada her bireyin çevresiyle olan etkileşimi farklı olduğu için, öğrenme bireyseldir. Etkileşim süreci sonunda davranış hemen ortaya çıkabileceği gibi, yeri geldiğinde veya birey istendiğinde de ortaya çıkabilir. Aynı zamanda öğrenme sonucu meydana gelen davranış istedik veya istenmedik olabilir. Yine bu durum da kişinin etkileşimine bağlıdır.

b) Öğrenmede Olgunlaşmanın Rolü:

Öğrenme, bireyin olgunlaşma düzeyine de bağlıdır ve çevresel koşullar buna yardım eder. Olgunlaşma düzeyi; bireyin fizyolojik yönden herhangi bir konuyu öğrenebilecek veya yapabilecek yeterliliğe erişmesi demektir. (Senemoğlu; 1998) Yapılan araştırmalar; olgunlaşmadan çok önce

yapılan öğrenme etkinliğinin başarıyla gerçekleşmediğini ve olgunlaşmadan çok sonra yapılan etkinliklerin ise birey için anlam taşımadığını göstermiştir. Dolayısıyla öğretim programlarımızın öğrencilerin gelişim düzeylerine uygun olarak hazırlanması önemlidir.

c) Öğrenmede Hazır Bulunuşluk:

Öğrenme için “olgunlaşmak” gerekli ancak tek başına yeterli değildir. Bireyin öğrenme için hazır bulunması da gereklidir. Hazır bulunuşluk, olgunlaşma kavramını da kapsar ancak burada psikolojik süreçler daha ağır basar. Bunun için de bir dereceye kadar bireyin ilgi ve motivasyonu, konu ile ilgili yaptığı alıştırmalar, onun öğrenmeye hazır hale gelmesini sağlar. Asıl öğrenme çocuk öğrenmeye hazır hale geldikten sonra başlar.

d) Öğrenmede Yetenek, İlgi ve Amaç:

Öğrenme bu terimlerin gerektirdiği durumlara bağlandığı zaman değer taşır. Amaç; öğrenme için gerekli olan dikkat ve ilginin konu üzerinde toplanmasını sağlar. Dewey'e göre ilgi; öğrenme sürecini yöneten en önemli etkidir. Çünkü kişi herhangi bir şeye ilgi duyduğunda onu kendinin bir parçası olarak kabul eder. Öğrenciler okulda ilgilerini doyurur. Yeti ve yeteneklerini geliştirir. Ancak geliştirilmemiş ya da belli bir yöne çevrilmemiş ham ilgi ve yetiler bireyi uyumsuzluğa götürür. İlgi ve yetileri eğitim-öğretim aracılığıyla doyurulmamış kimseler her zaman kötümser davranmakta ve toplum içinde eksiklik duygusu ile yaşamaktadır. (Binbaşıoğlu; 1995)

e) Öğrenmede Çevresel Faktörlerin Rolü:

Yeteneklerin ortaya çıkması gibi daha pek çok hususta çevresel faktörlerin rolü vardır. Çevre; bireyin içinde yaşadığı ve onu etkileyen maddi ve manevi dünyayı ifade etmektedir. Kişinin çevreyle etkileşimi, onun her an çevresindekilerden bir şeyler alması ve her an da çevresine bir şeyler vermesidir. Bu düşünüşe göre insanın öğrenmesi her an gerçekleşen dinamik bir süreçtir. (Binbaşıoğlu; 1995) İnsanların bilinçli bir eğitim etkisi olmaksızın birçok konu öğrendiği de göz önünde tutulursa okullardaki eğitim sürecinin günlük hayatın içine taşınması ve ya bilgilerin yaşamla

bağlantı kurularak gerçekleştirilmesi gerekir. Nitekim son yıllarda geliştirilen eğitim kuramları bu noktaya dikkat etmektedir.

f) *Öğrenmede Öğretmenin Rolü:*

Öğrenmede diğerleri kadar önemli bir diğer faktör de öğreticinin rolüdür. Pek çok araştırma; öğrencinin öğretmene karşı sempati geliştirdiği derslerde daha başarılı olduğunu göstermektedir. Öğrencilerin istek ve görüşlerinin önemsenmesi onların geleceğe daha iyi hazırlanmalarını kolaylaştırır. Dolayısıyla onların öğretmenler hakkındaki düşünceleri önemlidir. Kayaalp (2002) tarafından yapılan bir çalışmaya göre öğrenciler öğretmenler hakkında yaklaşık olarak şunları düşünmektedirler: Öğretmenlerin bir kısmı mesleğini severek değil, para karşılığı yapmakta, söyledikleri ile yaptıkları uyuşmamakta, notu tehdit aracı olarak kullanmakta, kendilerini geliştirmek için çalışmamakta, öğrencinin başarısızlık nedenlerini araştırmamakta, daima öğrenciyi suçlamaktadır vb.. Buna karşılık öğrencilerin öğretmenden beklentileri şu yöndedir: Öğretim programına bağlı kalmamalı, ders dışında sözlerine ve davranışlarına özen göstermeli, kaba kuvvet kullanmamalı, öğrenciyi yönlendirmeli, öğrenciyi motive etmeli, öğrenci arasında ayırım yapmamalı, öğrenciyi çok tanımaya çalışmalıdır. Bu sayılan olumsuzlukların öneriler doğrultusunda giderilmesi öğrencilerin derse ilgisini dolayısıyla öğrenme isteğini arttıracak, böylece öğrenci öğrenme sürecine aktif olarak katılabilecektir.

g) *Öğrenmede Hafızanın ve Diğer Bireysel Farklılıkların Rolü:*

İnsan belleğinin nasıl çalıştığını bilmek öğrenme sürecine ışık tutacaktır. Bellek; kodlama, depolama ve ara-bul-geriye getir süreçlerini kullanarak çalışmaktadır. *Kodlama* dış dünyadaki uyaranların hafızaya kaydedilecek biçime dönüştürülmesine, *depolama* kodlanan bilginin tutulmasına ve *ara-bul-geriye getir* işlemi de depolanan bir bilginin gerektiği zaman aranıp bulunup çıkarılmasına verilen addır. Kısa süreli hafızada bilgi birkaç dakika saklanır, ancak bilgi uzun süreli belleğe aktarıldıktan sonra uzun süre saklanabilir. Uzun süreli hafızaya aktarılmayan bilgiler ise kaybolur. Uzun süreli hafızada bilgiler anlamlarına göre kodlanır, hatırlanması gerekenler ne kadar anlamlandırılmışsa ve bilgiler arasındaki ilişkiler ne kadar iyi kurulmuşsa o kadar iyi hatırlanır. Bu

bilgilerin ışığında, ezberlemenin, bilgileri kısa süreli hafızaya kaydetmeye yarayabileceği yorumu yapılabilir ve ezberlemenin öğrenme sayılmadığı açıkça ortaya çıkar. Öğrenmede bireysel farklar da rol oynamaktadır. Örneğin; McCarthy (1987) yaptığı deneysel çalışmalardan elde ettiği bilgiler sonucunda öğrenme stillerini; “İmgesel, Analitik, Sağduyulu ve Dinamik” olmak üzere dörde ayırmıştır. Bu kuram, bireyin beyninin hangi çeyreğini en iyi kullandığıyla ilgilidir. McCarthy’ye göre; birinci çeyrekte olan “imgesel öğrenenler” hissederek ve izleyerek; ikinci çeyrekteki “analitik öğrenenler” izleyerek ve düşünerek, üçüncü çeyrekteki “sağduyulu öğrenenler” kavramlar yoluyla düşünerek, yaparak ve deneyerek, dördüncü çeyrekteki “dinamik öğrenenler” ise hissederek ve yaparak öğrenmeyi tercih etmektedirler. (Demirkaya, 2003) Dolayısıyla bireysel farkların gözetildiği ders ortamlarında öğrenci başarısının artacağı da ortadadır.

h) Öğrenme Ortamının ve Öğretim Tekniklerinin Rolü:

Derslerde birçok öğretim yöntemi kullanılmakla birlikte, okullardaki uygulamalar gözlemlendiğinde, genel kavramların ve temel bilgilerin öğrenciye aktarılmasında sınırlı kaldığı ve bu nedenle de geleneksel olarak öğretmen ve ders kitabına bağımlı sözlü anlatım yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Teknolojideki gelişmelere paralel olarak kullanılacak pek çok modern ders araç-gerecinden yeterince yararlanılmadığı da bir gerçektir. (Altınışik ve Orhan; 2002) İlgili literatürde (Sönmez, 1998; Senemoğlu, 1998; Erden, 1997; Binbaşoğlu, 1995) tartışma, örnek olay, gösterip yaptırma, rol oynama, proje, inceleme-gezi-gözlem, bireysel ve grup çalışmaları, beyin fırtınası, drama gibi yöntemlerin derslerde kullanılması halinde; öğrencinin akademik başarısının arttığından ve derse karşı tutumunda olumlu bir değişim gözlemlendiğinden söz edilmektedir. Yine Altınışik ve Orhan’ın yaptığı bir çalışmada “çoklu ortam”da (bir kişisel bilgisayar kontrolünde ses, metin, müzik ve animasyon teknolojilerinin birleştirilerek öğrenme sırasında kullanıldığı ortam) ders gören öğrencilerin öğrenme hızlarının arttığı ve bilgilerin daha kalıcı hale geldiği belirlenmiştir.

l) Öğrenme Stratejilerinin Rolü:

Zihinsel süreçlerdeki bilgi akışını yönlendirmede her bir öğrenin işlevini yerine getirmesi için kullanılan işlemler “öğrenme stratejileri”

olarak adlandırılır. Öğrenme stratejisi, "*bilgi ve becerinin kazanılmasını kolaylaştırmak için özel bir öğrenme durumunda kazanılan zihinsel taktiklerin bir koleksiyonudur*". Buna göre öğrenmeyi etkili kılmak için öğrenme stratejilerinin etkili kullanılması gerekir. Bu stratejiler konuyla ilgilenen eğitimciler tarafından farklı biçimlerde sınıflandırılrsa da temelde üç grupta toplanabilir: (Sümbül ve Yılmaz; 2000) Bunlar anlamlandırma stratejisi, örgütleme Stratejisi ve tekrar Stratejisidir. Yapılan araştırmalar öğrencilerin bu stratejileri istenilen nitelikte kullanmaları durumunda öğrenme performansının arttığını göstermiştir. Ancak, öğrencilerin bu stratejileri kullanmaları bunları ne kadar öğrendiklerine bağlıdır. Öğrenciler, öğrenme stratejileri kazanmada temelde iki kaynaktan etkilenmektedirler: a) Öğretmenler, b) Aile bireyleri. Stratejiler en etkili şekilde düzenli okul durumlarında öğretmenler tarafından öğretilir. Aynı zamanda, eğitim düzeyi yüksek ve öğrenme stratejileri konusunda ön bilgiye sahip aile bireylerinin yardımı da oldukça etkili olabilmektedir. (Öztürk;1995)

Coğrafya Öğrenme

Diğer konularda olduğu gibi coğrafi bilgiyi öğrenme sürecinde de iki temel unsur vardır. Birincisi öğrenme, ikincisi ise öğretmedir. Öğrenme-öğretme sürecinde verimliliğin artırılması her şeyden önce öğrenmenin bireyde nasıl meydana geldiğinin anlaşılmasıyla mümkündür. Öğretme, bu sürecin etraflıca incelenmesi ve sonuçta bireyin davranışlarındaki değişmelerin saptanmasıyla başarılı olur. Ancak diğerlerinden farklı olarak Coğrafya öğretimi sırasında, konunun içeriğine göre; bazı yöntem-teknikler ile araç-gereçlerin kullanılması ön plana çıkabilir. Örneğin Fen Bilgisi dersleri için deneysel çalışmalar öne çıkmaktayken, coğrafya derslerinde gözlem veya gezi yapmak ön plana geçmektedir. Bu özellikleri göz önünde bulundurmak ve coğrafya öğrenme-öğretme sürecini buna göre değerlendirmek bir zorunluluktur. Temelde pozitif bir bilim olan coğrafya, bazı araştırma konuları bakımından fen bilimlerine, bazılarında ise sosyal bilimlere yaklaşır. Uyguladığı düşünce sistemini ilkeleri ile şekillendirir ve coğrafi mantıkla yorumlayarak toplumun sosyal, ekonomik ve teknik sorunlarını çözümlenmeyi kolaylaştıran öneriler getirir(Doğanay; 1989). Bu nedenle, coğrafyanın eğitim sistemimiz içinde ilköğretimden üniversiteye kadar aslında çok özel bir yerinin olması gerekir. Bugün, ülkemizde de

beklentimiz iyi bir coğrafya eğitim sürecinden geçen insanlarımızın problem çözmede becerilerinin gelişmiş olmasıdır.

Zaman içinde özellikle teknolojik ve ekonomik gelişmeler dünyayı bir köy hâline getirmiş, uzaydaki aynı gezegenin yolcuları olarak insanlar ve ülkeler birbirlerini coğrafi yönden daha iyi tanımak zorunda kalmışlardır. XXI. yy.ın dünyasında coğrafya öğretimi daha önemli bir yer alacak ve coğrafya konuları dağınık konular olarak değil, sistemli genellemeler/temalar şeklinde öğretilecektir(Taşlı; 1997).

Bugün okullarımızda coğrafya eğitiminin ilköğretimde Hayat Bilgisi dersi ile başladığını, Sosyal Bilgiler dersi ile 7. sınıfa kadar devam ettiğini görüyoruz. Bu düzeyde genel coğrafya bilgisi verilmekte ve ülkemizin coğrafi özellikleri bilgisi temel düzeyde kazandırılmaktadır. Ortaöğretimde ise Coğrafya; Lise-1. sınıfta tüm öğrenciler için zorunlu tutulmakta ve öğrenciye temel coğrafi kavramlar kazandırılmakta ancak sonraki sınıflarda seçmeli ders haline getirilmektedir. Peki okullarımızda öğrenciye coğrafi bakış açısı ne kadar kazandırılmaktadır? Yoksa önemli olan coğrafya kavramlarının ezberletilmesi midir?

Yanpar'ın yaptığı bir araştırmaya göre sosyal bilgiler öğretiminde öğretmenler "Sosyal Bilgiler kavramlarının" öğretimini çok önemli bulmuşlardır. Buna karşılık "Sosyal Bilgiler ilkelerinin öğretimi" ve "Sosyal Bilgilerde problem çözme" becerisini önemli görmüşlerdir. Bu durum öğretmenlerin derslerde daha çok kavram öğretimi üzerinde durduklarının bir göstergesi olarak yorumlanabilir(Yanpar; 1993). Bir diğer araştırma sonuçlarına göre de; 6. ve 7. sınıfta Sosyal Bilgiler kavramlarının –ki buna coğrafi kavramlar da dahildir- kazandırılma düzeyi yeterli değildir. (Doğrukök, 2003; Ülger 2003) Bir diğer çalışmada da; ilköğretim öğrencilerinin %65.6sının Fiziki Coğrafya konularını öğrenmekte zorluk çektiği; öğretmenlerin ise %87.5nin bu konuları öğrenciye kavratmakta yetersizlik duyduğu tespit edilmiştir(Akarsu; 2003).

Eğitim sistemimizde belki pek çok derste görülen bu kavramlara dayalı öğretimin en büyük eleştirisi ezberleme ve hatırlamaya dayalı öğretimi ön plâna çıkarmaktadır. Bundan olumsuz etkilenen derslerin başında coğrafyanın geldiğini söylenebilir. Doğanay'a (1989) göre "Gerçekten de coğrafya ülkemizde bazı çevrelerin -ki bunlar arasında

maalesef aydınlardan ve devlet adamlarından bazıları da vardır- sandığı gibi dağ, dere, ırmak, şehir... adı öğreten bir bilim değildir. Olamaz da. Çünkü Strabon'un coğrafi bakış açısında bile bu kadar basit bir ampirik yaklaşım göremeyiz.” denilse de ezberci eğitim sistem olarak zorunlu bir biçimde hâlâ karşımıza çıkmaktadır.

Aslında bilginin bugünkü üretim hızı karşısında okullarımızda çok az olgu geçerliliğini koruyabilir durumdadır. Bu nedenle okul yaşantısı, bir anlamda, sadece ezbere ve tüketiciliğe dayalı olursa, boşa gitmiş olacaktır. Çünkü bilgi bizim onu yaymamızdan daha hızlı üretiliyor. Bir bakıma elektronik hızda bilgi üretilirken alışlagelmiş ders kitapları aracılığı ile bilgiyi yaymaya çalışmak pek akılcı olmasa gerek. Bu bağlamda denilebilir ki coğrafya da bilginin yapı taşları olan olgu, kavram ve genellemeleri içeren bilginin nasıl üretileceği fikrini yakalamış bir öğrenci modeli oluşturmak durumundayız. Öyle ki artık öğrenciler, görevlerinin bilgi edinmenin yanında bilgi üretmek olduğunu da anlamalıdır(Taşlı; 1997). Buna karşılık öğretmenler de bilgi nakletme yerine öğrencilerine bilginin üretilme yollarında yardımcı olma bilincini kazanmalıdırlar.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu araştırmanın genel amacı, ilköğretim öğrencilerinin Sosyal Bilgiler dersinde coğrafya konularını öğrenmekte karşılaştıkları önemli güçlüklerin neler olduğunu incelemek ve öğrencilerin bu güçlüklerle nasıl başa çıktığını belirlemektir. Çalışmada bu genel amacı gerçekleştirebilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.:

- 1- İlköğretim öğrencilerinin coğrafyaya bakış açısı nedir?
- 2- Öğrenciler coğrafya konularını öğrenmek için hangi öğrenme stratejilerini kullanmaktadırlar?
- 3- Öğrenciler coğrafya öğrenmede ne tür zorluklarla karşılaşmaktalar?
- 4- Öğrenciler karşılaştıkları zorluklarla nasıl başa çıkmaktadırlar?
- 5- Öğrencilerin karşılaştıkları zorlukları çözmek için beklentileri nelerdir?

Öğrencilerin genel olarak kullandıkları öğrenme stratejilerini bilmek, derslerde karşılaştıkları güçlükleri tespit etmek ve bunlarla başa çıkma

yöntemlerini anlamak; öğretim programlarının öğrenci seviyesine uygun olarak düzenlenmesini sağlayabilir. Bu nedenle böyle bir araştırmanın yapılması program geliştirme uzmanlarının çalışmalarına ışık tutabilir. Elde edilen sonuçların öğrenciler için etkin öğrenme ortamlarının oluşturulmasına, onlara nitelikli ve kalıcı öğrenme olanaklarının sunulmasına katkı sağlayacağı umulmaktadır.

Sayıtlar

Bu araştırmanın dayandığı temel sayıtlar şunlardır:

1-Anketin geliştirilmesi için başvuru uzman görüşü yeterlidir.

2-Görüşlerine başvuru öğrencilerin cevapları gerçeği yansıtmaktadır.

Tanımlar

Bu çalışmada adı geçen kavramlar aşağıdaki anlamlarda kullanılmışlardır.

- *Öğrenme-Öğretme Süreçleri:* Bir ders veya konu alanı için belirlenen davranışsal amaçların her biri öğrenciye nasıl ve ne yolla kazandırılacağına belirlenmesidir (Sönmez; 1998).

- *Öğrenme:* Bireyin kendi yaşantıları aracılığıyla, davranışlarında değişiklik oluşturma sürecidir (Senemoğlu; 1998).

- *Öğretme:* Öğrenmeyi sağlama ve rehberlik etme sürecidir (Erden ve Akman; 1997).

- *Öğrenme Stratejileri:* Öğrencilerin bağımsız olarak kendi öğrenme görevlerini gerçekleştirmelerini sağlayan teknikler, ilkeler ya da alışkanlıklardır (Sümbül ve Yılmaz; 2000).

- *Öğretme Stratejileri:* Bilişsel öğrenme kuramlarına dayalı en önemli öğrenme modelleri “buluş yoluyla ve sunuş yoluyla Öğretme” modelleridir. Bunlar çeşitli kaynaklarda öğretim stratejisi olarak kabul edilmektedir (Erden; ??).

II. YÖNTEM

Araştırmada tarama modeli uygulanmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2004-2005 eğitim-öğretim yılında, İzmit ili Derince ilçesindeki Necatibey İlköğretim Okulu, Nene Hatun İlköğretim Okulu, Sırrıpaşa İlköğretim Okulu'nda okumakta olan ikinci kademe öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın ikinci kademe öğrencileriyle sınırlandırılmasının nedeni bu kademede öğrencilerinin her derste farklı bir öğretmenle karşılaşmaları ve ilk kademe öğrencilerine göre kendilerini geliştirerek daha çeşitli öğrenme stratejileri kullanabildikleri düşüncesidir.

Araştırmanın güvenilirliğini arttırması bakımından, her sınıf düzeyinden ortalama 30-35'er öğrenci seçilmiş ve toplamda 103 öğrenci çalışmanın örneklemini oluşturmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi:

Araştırmanın amacını gerçekleştirmek için iki tür veri toplanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bunlar:

1-Öğrencilerinin genel olarak hangi öğrenme güçlüklerini yaşadığını ve hangi öğrenme stratejilerini kullandığını tespit edebilmek için literatür taraması yapılmış ve kısaca giriş bölümünde anlatılan bilgiler, çeşitli kaynaklardan derlenmiştir. Bu bilgilerin ışığında araştırmanın pilot uygulaması İstanbul, Kadıköy, Kaptan Hasanpaşa İlköğretim Okulu'ndaki 6, 7 ve 8. sınıf öğrencilerinden toplam 20'si ile ikili görüşme yapılmış ve çalışmamızda uygulanacak olan anket hazırlanmıştır.

2- Sınırlı cevaplı ve açık uçlu olmak üzere iki tipte toplam 16 sorudan oluşan anket yukarıda adı geçen okullardaki 103 öğrenciye uygulanmıştır.

Verilerin analizinde formların tümü kontrolden geçirilmiş, tümünün tam ve istenen şekilde doldurulduğu tespit edilerek hepsi araştırma sürecine dahil edilmiştir. Literatür taramasından elde edilen bilgilerin ışığında, ankettten çıkan sonuçlar değerlendirilerek konuyla ilgili öneriler yapılmıştır. İstatiksel yöntem olarak yüzde ve frekanstan yararlanılmış, tüm hesaplamalar Microsoft Excell programında yapılmıştır.

III. BULGULAR ve YORUMLAR

Bu bölümde; alınan sonuçlar, anketteki soru tiplerine göre

gruplanarak ele alınacak ve tablolarla ifade edilecektir.

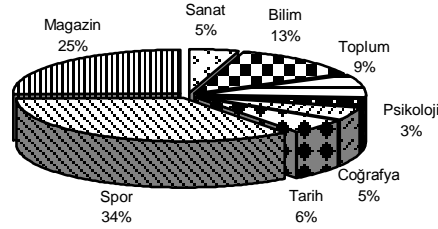
Ankete katılan öğrencilerin cinsiyet durumlarına baktığımızda 45 tanesinin (% 43,7) erkek, 58 tanesinin (%56,3) kız olduğunu görmekteyiz. Katılımcıların sınıf düzeyleri ise şöyledir:

	Kız	Erkek	Toplam
6. sınıf	20	15	35
7.sınıf	15	18	33
8. sınıf	23	12	35
Toplam	58	45	103

Tablo-1 Katılımcıların cinsiyetleri ve sınıfları

Birinci gruptaki sekiz soruyla, genel olarak öğrencilerin coğrafyaya olan ilgileri ve coğrafya öğrenme hususundaki görüşleri tespit edilmek istenmiştir. Buna göre; öğrencilerin ilgi duyduğu konuların başında spor ve magazin gelmektedir ve sadece 5 tanesi (%5) Coğrafyaya ilgi duyduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin ilgi alanları aşağıdaki şemada gösterildiği gibidir.

Şekil-2 Öğrencilerin ilgi alanları

Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının daha çok ilgisini çektiğini söyleyenlerin oranı %32 iken, coğrafya cevabını verenlerin oranı %27dir. Her ikisi de diyenler ise %44 oranındadır. Buna paralel olarak öğrencilerin %57'si ders kitabı dışında coğrafya ile ilgili bir kitap veya dergi okumamış ve %69'u da ev ödevleri dışında coğrafya ile ilgili her hangi bir konuda araştırma yapmamıştır. Araştırma yaptığını bildirenlerin yarısından fazlası

deprem ve fay hatlarını, bir kısmı çevre sorunlarını ve diğerleri de çeşitli ülkelerin dünya üzerindeki yerlerini ve coğrafi özelliklerini incelediğini yazmıştır.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen coğrafi bilgilerin günlük hayatta kullanılıp kullanılmadığı sorulduğunda öğrencilerin %62 si “hayır” cevabını vermiştir. Nitekim coğrafya konularını öğrenmenin neden gerekli olduğu hususunda yöneltilen bir başka soruda “günlük yaşamımda gerekli olduğu için” cevabını verenlerin sayısı sadece 10’dur (% 9.7). Coğrafya öğrenmenin gerekliliği hususundaki diğer cevaplar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Sizce coğrafya konularını öğrenmek neden gereklidir?	Frekans	Yüzde(%)
Genel kültür olduğu için	35	34
Günlük yaşamda gerekli olduğu için	10	10
Lise giriş sınavlarında karşıma çıktığı için	36	35
Sınıfımı geçmek istediğim için	15	15
Öğretmenimiz gerekli olduğunu söylediği için	7	6

Tablo-2 Coğrafya öğrenmenin gerekliliği

Derslerde öğretmen konu anlatmaya başladığında öğrencinin derse ilgisinin ne boyutta olduğunu saptamak için sorulan bir soruya öğrencilerin %58’i “konunun devamını merak ediyor ve heyecanla dinliyorum” derken, %33 gibi azımsanmayacak bir kısmı “sınıfımı geçmek için konuyu öğrenmem gerektiği için dinliyorum” cevabını vermişlerdir. “Konu ilgimi çekmiyor dinliyormuş gibi yapıyorum” diyenlerin oranı ise %12’dir.

Birinci gruptaki cevapları genel olarak ele aldığımızda ilköğretim öğrencilerinin coğrafyaya olan ilgilerinin fazla olmadığını görmekteyiz. Özellikle öğrenciler, günlük hayatta coğrafya bilgisinin ne çok kullanıldığının farkında değildirlere. Bu da bize derslerde konular anlatılırken coğrafyanın bu yönünün yeterince vurgulanmadığını ve konuların güncel olmaktan, öğrencinin dikkatini çekmekten uzak olduğunu düşündürmektedir. Bu durumda öğrencinin coğrafya öğrenmek için hevesli olmaması normaldir. Oysa öğrenme sürecinde etkileşim ve yaşantı oldukça önemlidir.

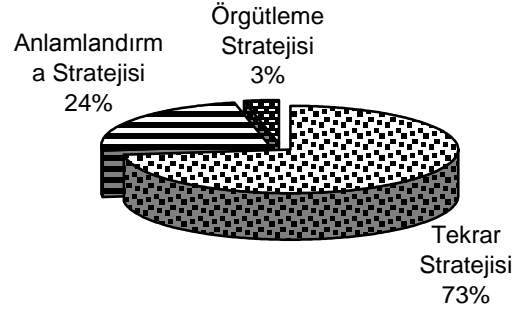
Anketin ikinci bölümünde; öğrencilerin coğrafya konularını öğrenirken hangi stratejileri kullandıklarını ve hangi öğrenme güçlüklerini yaşadıklarını, bunlarla nasıl başa çıktıklarını tespit etmeye yönelik sorular

sorulmuştur. Örneğin; öğrencilerin evde coğrafya çalışırken seçtikleri yolları belirlemek için sorulan bir soruya en çok verilen cevap “ödev verilirse onları yapıyorum” dur (%96). Bunu takip eden cevaplara baktığımızda yine en çok “tekrar stratejisi”ne yönelik çalışmaların yapıldığını görüyoruz. Bu soruya verilen diğer cevaplar ve oranlar tablodaki gibidir.

Öğrenme stratejileri	Evde coğrafya konularına çalışırken; aşağıdakilerden hangisini/hangilerini yapıyorsunuz?	Frekans	Yüzde %
	Sadece sınıfta dinlemek yeterli oluyor, evde çalışmıyorum	6	5
Tekrar Stratejisi	Ödev verilirse onları yapıyorum.	99	96
	O gün öğrendiğim konuyu tekrar ediyorum.	59	57
	Kendi kendime anlatma yapıyorum	49	48
	Kitaptan okuyarak altını çiziyorum.	45	44
	Konuyla ilgili kendim araştırma yapıyorum.	45	44
Anlamlan durma Str.	Konuyla ilgili olayları kafamda canlandırıyorum.	7	6
	Öğrendiğim konuların çevremdeki olaylarla ya da geçmişte yaşadıklarımla bağlantısını kurmaya çalışıyorum.	7	6
Örgütlenme Stratejisi	Öğrendiğim bilgileri gruplara ayırarak ve sınıflayarak kağıtlara yazıyorum.	20	19
	Öğrendiğim konularla ilgili hikayeler yazıyorum.	5	4
	Konularla ilgili özet çıkarıyorum veya sonuç cümleleri yazıyorum.	60	58
	Konularla ilgili şemalar veya resimler çiziyorum.	12	11
	Diğer (belirtiniz.) Konuyla ilgili şarkı uyduruyorum.	1	1

Tablo-3 Öğrencilerin evde coğrafya konularını öğrenirken uyguladıkları stratejiler

Şekil-3 Öğrencilerin kullandıkları öğrenme stratejileri

Sınıfta uygulanan öğrenme stratejileri de pek farklılık göstermemektedir. Yine öğrencilerin derste en fazla “konuyu dikkatle dinlediklerini” belirtmişlerdir (%93). Gerek evde gerek sınıfta öğrencilerin tercih ettikleri stratejilerin çeşidi azdır. Bu konuda yapılan bir araştırmaya göre de; öğrencilerin çalışmalarında öğrenme stratejilerini kullanma oranları ile ilkökul, ortaokul ve lisede öğretmenlerin öğrenme stratejilerini vurgulama oranları düşüktür. (Öztürk; 1995) Sonuç olarak öğrencilerin nasıl öğreneceklerini bilmemesi, coğrafya konularını kavramalarını zorlaştırmaktadır.

Sınıfta coğrafya konularını öğrenirken; aşağıdakilerden hangisini/hangilerini yapıyorsunuz?	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anlatılanları dikkatlice dinliyorum.	96	93
Anlatılanları gruplara ayırarak ve sınıflayarak derste not alıyorum.	32	31
Konuyla ilgili sorular sorarak anladıklarımı pekiştirmeye çalışıyorum.	75	73
Öğrendiğim konuların çevremde yaşananlarla bağlantısı olup olmadığını düşünüyorum.	23	22
Konu anlatılırken olayları kafamda canlandırıyorum.	44	43
Konularla ilgili olarak ön hazırlık veya araştırma yapıyorum	39	38
Kitaptaki resimleri ve haritaları inceliyorum.	55	53

Tablo-4 Öğrencilerin sınıfta coğrafya konularını öğrenirken uyguladıkları stratejiler.

İlköğretim öğrencilerinin coğrafya konularını öğrenirken karşılaştıkları zorluklara baktığımızda temelde iki nedeni olduğunu görüyoruz. Birincisi öğrencilerin öğrenme stratejilerini bilmemeleri veya etkili olarak kullanamamaları, ikincisi de öğretmenlerin aktif öğrenme yöntemlerini sınıfta verimli olarak uygulayamamalarıdır.

Verilen cevaplara göre öğrencilerin coğrafya konularını öğrenirken karşılaştıkları güçlükler şunlardır:

- Geçmiş konularla ilgili bilgilerim yetersiz olduğundan anlatılan konuları tam anlayamıyorum.
- Terimleri ve yer adlarını ezberlemek zor geliyor.
- Konular seviyemin üzerinde ve çok ayrıntılı.
- Konular ilgimi çekmiyor.
- Bir konuyu tam anlayamadan diğer konuya geçiliyor.
- Öğretmenim konuyu sıkıcı anlatıyor.
- Atlas ve haritalardan yararlanmayı bilmiyorum.
- Bölgeleri ve yer adlarını karıştırıyorum.
- Anlatılanları kafamda canlandıramıyorum.
- Harita ve kroki çizmekte zorlanıyorum.

Öğrenciler bu güçlüklerle başa çıkmak için şunları yapmaktadır:

- Daha çok çalışıyorum.
- Evde mutlaka tekrar yapıyorum.
- Anlatılanları ezberlemeye çalışıyorum.
- Öğretmenlerime başarısızlığımın nedenlerini soruyorum ve çalışma yöntemi anlatmasını istiyorum.
- CD veya televizyonda belgesel izliyorum.
- Test kitaplarından sorular çözüyorum.
- Dershaneye gidiyorum./ Özel ders alıyorum.
- Kütüphaneye gidiyorum./ İnternete giriyorum.
- Resimli dergiler karıştırıyorum.
- Hiçbir şey yapmıyorum./ Sınıfı geçmek için dua ediyorum.

Verilen cevaplara baktığımızda öğrencilerin çoğu başarılarını arttırmak için etkili yöntemler bulamamaktadır (daha çok çalışmak, ezber yapmak gibi). Çok az bir kısmı test çözmek, kütüphane ve internetten

faydalanmak, öğretmene danışmak gibi çabalara girmektedir. Burada daha net ortaya çıkmakta ki; öğrenci karşılaştığı güçlükleri aşmak için ne yapacağını bilmemekte ve iyi bir rehberliğe ihtiyaç duymaktadır.

Anketin üçüncü bölümünde öğrencilerin önerileri yer almaktadır. Buna göre katılımcılar, coğrafya konularını öğrenmede daha da başarılı olabilmek için, şunların yapılmasını beklemektedir:

- Konular günlük yaşamla bağlantı kurularak anlatılmalı,
- Coğrafya Projeleri hazırlanmalı,
- Resimler, filmler vb. gösterilmeli,
- Öğrenciler araştırma yapmalı ve bunları sınıfta sunmalı,
- Bulmacalar hazırlanmalı, oyunla öğretim yapılmalı,
- Derslerde başarı gösterdiğimizde ödül verilmeli,
- Gezilere gidilmeli,
- Bilgisayarla öğretim yapılmalı,
- Maketler ve modeller yapılmalı,

Bu önerilerin çoğu öğrenciyi derste aktif hale getiren öğretim yöntemlerini içermektedir. Demek ki; öğretmenlerimiz konu anlatımında klasik yöntemlere devam etmekte, öğrenme ortamını zenginleştirmemekte ve öğrencinin ilgisini yeterince çekememektedir. Ancak burada öğretim programlarının yapısı ve pratik bilgilerden yoksun olması da etken olabilir. Nitekim bir sonraki soruda öğrencilere hangi coğrafya konularını öğrenmek istedikleri sorulduğunda programdan farklı olarak; komşu ülkelerdeki olaylar, ülkemizdeki sel, heyelan, deprem olayları, küresel ısınma, iklim değişiklikleri, buzulların erimesi, gibi oldukça güncel olayların yanı sıra, dünya hakkında ilginç özellikler, başka kıtalardaki ilginç canlılar, gezegenlerle ilgili değişik bilgiler gibi hayal gücünü geliştiren konular, cevapları alınmıştır.

IV. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencide kalıcı davranış değişikliği yaratmak yani öğrenmesini sağlamak ayrıntılı bir süreçtir. Bu süreçte; etkileşim ve yaşantı, olgunlaşma, hazır bulunuşlu, yetenek, ilgi, amaç, hafıza ve diğer bireysel farklılıklar, çevresel faktörler, öğretmenler, ortam ve öğretim teknikleri, öğrenme stratejileri gibi pek çok etken rol oynamaktadır. Hem fen, hem de sosyal bilimlere yakın, disiplinler arası bir dal olan Coğrafya oldukça fazla terim ve

ayrıntı içermektedir. Dolayısıyla; öğrenme üzerinde rol oynayan faktörler göz önünde bulundurularak yapılacak bir coğrafya eğitimi ancak hedefine ulaşabilir, kalıcı olabilir. Bu noktada coğrafya konularının öğrenci düzeyine uygun şekilde programda sıralanması önemlidir. Böylece öğrenci konuyu kavramakla yetinmez, yeni bilgiler üretmenin heyecanını da yaşayabilir.

Araştırmanın birinci bölümünden elde edilen sonuca göre; coğrafya öğrencilerin ilgi alanları arasında son sıralarda gelmektedir. Öyle ki; öğrencilerin çoğu coğrafya ile ilgili bir araştırma yapmamış veya ders kitabı dışında herhangi bir dergi karıştırmamıştır. Günlük hayatta coğrafyanın yeri ve önemi hakkında çoğunluğun bir fikri yoktur ve coğrafya öğrenmenin gerekliliğine inanların oranı azdır. Bu sonuçların ortaya çıkmasında bir çok etken söz konusu olabilir. Öğretmenlerin öğrenciyi yeterince bilgilendirmemiş ve yönlendirmemiş olması, programın güncel olmaması ve çok fazla ayrıntıyla yüklü olması, öğrencinin “öğrenme sevincini” yeterince yaşamamış olması veya “öğrenmeyi bilmemesi” gibi sebepler ilk akla gelenlerdir. Bu bağlamda yapılacak olanların başında belki de programın güncellenmesi, konu dağılımında; öğrencinin seviyesi ile coğrafyanın temel ilkelerinden olan “yakından uzağa” ve “sebepler-sonuç” ilkelerinin gözetilmesi gelmektedir.

Araştırmanın ikinci bölümünde öğrencilerin öğrenme stratejilerini yeterince bilmedikleri dolayısıyla coğrafya öğrenme konusunda bir takım güçlükler yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu güçlüklerde öğretmenlerin farklı öğrenme ortamları yaratmamaları, öğrenciyi aktif kılan öğretim yöntemleri kullanmamaları, onları “öğrenmeyi öğrenme” konusunda yeterince yönlendirmemeleri de rol oynamaktadır. Oysa öğretmek, öğrencileri kendi kendilerine öğrenme hedeflerine ulaşabilmeleri için yönlendirmektir (Ültanır; 1997). Bu noktada öğretmenin esas görevi iyi rehberlik ve uygun yardım sunularıyla öğrencinin en uygun koşullarda öğrenmesini mümkün kılmak olmalıdır. Öğrencilerin en fazla kullandıkları öğrenme stratejisi “tekrar yapmak” tır. Belki de daha etkili olan “anlamlandırma” ve “örgütlenme” stratejilerinin az kullanılması coğrafya gibi karmaşık bir bilim dalının kavratılmasını zorlaştırmaktadır. Örgütlenme stratejisinden bir öğrenme tekniği olan bilgi ve kavram haritalarının kullanılması ya da anlamlandırma stratejisinden bir teknik olan örgütleyicilerden (yeni gelen

bilgilerle eski bilgiler arasında köprü kurma işi anlamına gelen bilişsel bir terim) yararlanılması öğrencinin lehine olacak uygulamalardır.

Araştırmanın ikinci bölümünde ortaya çıkan bir başka sonuç öğrencilerin coğrafya öğrenmede yaşadıkları zorluklardır. Bu zorluklar ve çözüm önerileri şöyle sıralanabilir:

1- Öğrencilerin coğrafyanın soyut kavramlarını anlayamamaları ve kafalarında canlandıramamaları: Atlas, harita, resim, film gibi görsel materyallerle dersin desteklenmesi bu sorunu çözecektir. Böylece bir başka şikâyet konusu olan atlas ve harita kullanmayı bilmemekte problem olmaktan çıkacaktır.

2- Öğrencilerin terimleri, yer adlarını ezberleyememeleri, bölgeleri/kavramları karıştırmaları, harita ve kroki çizememeleri: Bu sorunların kökeninde; öğrenmenin ezberlemek olduğu, coğrafyanın şehir, dağ, bölge adı öğrenmekten ibaret olduğu yanlışlığı ve programın bu tür gereksiz ayrıntılarla dolu olması yatmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi ders kitaplarının sadeleştirilmesi, kitaplara özetlerin, kavram/bilgi haritalarının konulması, üç boyutlu bilgisayar haritalarının kullanılması ve basit krokilerin nasıl çizileceğinin öğretilmesi güçlükleri azaltacaktır.

3- Coğrafi bilgideki alt yapı yetersizliği, konuların öğrenci seviyesinin üzerinde olması, ilgi çekmemesi ve bir konu tam anlaşılmadan başkasına geçilmesi: Elbette ki; yapılması gereken ilk şey öğretim programının yeniden düzenlenmesidir. Öyle ki; konular ilkökul birinci sınıftan ele alınıp çocukların zihinsel gelişimine uygun olarak dağıtılmalı, amaçlar ve süre konunun içeriğine uygun olarak belirlenmelidir.

Öğrencilerin coğrafya öğrenirken yaşadıkları güçlüklerle başa çıkma yöntemleri de sınırlıdır. Pek çoğu daha çok çalışmak, ezber yapmak gibi verimsiz çabalar içindedir. Bu durumda güçlükler aşılamamakta ve daha da artarak öğrencinin ilgi düzeyini azaltmaktadır. Katılımcıların çok azı, öğretmenlerinden bu konuda yardım talep etmekte veya internete girmek, belgesel seyretmek, test çözmek gibi nispeten daha verimli yöntemler kullanmaktadır. Bu öğrencilerin sayısını arttırmak için öncelikle onların üst düzeyde motive edilmeleri, başarıya sevinci yaşamalarının sağlanması ve nasıl öğrenecekleri konusunda bilinçlendirilmeleri şarttır. Bu konuda en

büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Ancak eğitimin ailede başladığı düşünülürse, öğrenme stratejileri hakkında etkili bir ana-baba eğitimiyle ailelerin bilinçlendirilmesi yaşanan problemleri azaltacaktır.

Araştırmanın son bölümünde öğrencilerden; yaşadıkları güçlüklerden kurtulmak için ne gibi beklentileri olduğunu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Öğrenciler, proje hazırlamak, oyunla ve bulmacayla öğrenmek, gezilere gitmek, araştırma grupları oluşturup çalışmalarını sunmak, model ve maket yapmak gibi aktiviteler istemenin yanı sıra, teknolojinin gereği olan araç-gereçlerle ders görmek, başarılarının ödüllendirilmesi gibi beklentilere de sahiptirler. Anlatılacak konuların günlük yaşamla ilgili, heyecan ve istek uyandıran, hayal gücünü geliştiren türde olması arzu edilen diğer bir husustur. Öğretim programında yer alacak konular belirlenirken bu isteklerinin göz önünde bulundurulması önemli bir gerekliliktir.

KAYNAKÇA

- AKARSU, S.(2003).: “İlköğretim Sosyal Bilgiler Müfredatındaki Coğrafya Ünitelerinin İçerik Açısından İncelenmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İSTANBUL.
- AKENGİN, H., SAĞLAM, D., DİLEK, A.: (2002), “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi ile İlgili Görüşleri”, **M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi**, Sayı;16, İSTANBUL.
- ALTINIŞIK, S., ORHAN, F. (2002).: “Sosyal Bilgiler Dersinde Çoklu Ortamın Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Derse Karşı Tutumları Üzerindeki Etkisi”, **H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 23,
- BİNBAŞIOĞLU, C.: (1995) **Eğitim Psikolojisi**, Binbaşıoğlu Yay., ANKARA.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1988).: **Genel Öğretim Bilgisi, Eğitim Programları, İlke, Yöntem ve Teknikler**, Binbaşıoğlu Yay, ANKARA.

- BUTLER, K. A. (1996): **Learning and Teaching Style: İn Theory and Practice**, The Learner's Dimension, , Colombia.
- DEMİRKAYA, H. (2003): "Coğrafya Öğretiminde 4Mat Öğretimi Sisteminin Lise Coğrafya Derslerindeki Başarı ve Tutumları Üzerine Etkisi", (Yayınlanmamış Dok. Tezi), G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA.
- DOĞANAY, H. (1989),: "Coğrafya ve Liselerimizde Coğrafya Öğretim Programları" Coğrafya Araştırmaları, **Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu, Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu**, Cilt IX, Sayı 1, ANKARA.
- DOĞRUKÖK, B. (2003): "İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Derinde Yer Alan Kavramların Kazanılma Düzeyi", (Yayınlanmamış Yük. Lis. Tezi), G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA.
- ERDEN, M. (Tarihsiz): **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Alkım Yay., İSTANBUL.
- ERDEN, M., AKMAN, Y. (1997): **Eğitim Psikolojisi, Gelişim, Öğrenme, Öğretme**, Arkadaş Yay., ANKARA.
- KAYAALP, İ. (2002),: **Eğitimde İletişim Dili**, Bilge Kültür Sanat Yay., İSTANBUL..
- KAYALI, H. (2000): "İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Başarıyı Etkileyen Faktörler", **M.Ü. Eğitim Bilimleri Dergisi** , Sayı;12, , İSTANBUL..
- KÜÇÜKAHMET, L.(2000): **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Nobel Yay., ANKARA.
- NAS, R. (2000): **Hayat Bilgiler ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Program Yöntem ve Etkinlikler**, Ezgi Yay., BURSA.
- ÖZTÜRK, B. (1995),: "Genel öğrenme Stratejilerinin Öğrenciler Tarafından Kullanılma Durumları", (Yayınlanmamış Dok. Tezi), G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, ANKARA.
- ÖZER, Z. (1997),: "Düşünen Tartışan Çözüm Üreten Toplum İçin Etkin Öğrenme", **Bilim ve Teknik**, Haziran, Sayı: 355,

- RUFF, T., NELSON, J. (1998).: **Classroom-Ready Activities for Teaching History and Geography in Grades 7-12**, Allyn&Bacon,
- SENEMOĞLU, N. (1998) **Gelişim, Öğrenme, Öğretim**, Gazi Kitabevi, ANKARA.
- SÖNMEZ, V. (1998): **Sosyal Bilgiler Öğretimi**, Anı Yay., ANKARA.
- SÜN BÜL, A., YILMAZ, H. (2000): **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme**, Mikro Yay., , İSTANBUL..
- ŞAHİN, T. 1994: “İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Akademik Benlik Kavramı, Ders İçi Öğrenme ve Ders Dışı Çalışma Yolları ile Başarı İlişkisi”, **H.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi**. Sayı 10, ANKARA.
- TAŞLI, İ. (1997): “Öğrenci Merkezli Yöntemlerle Coğrafya Öğretimi” (Yayınlanmamış Doktora Tezi), D.E.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İZMİR.
- TELMAN, N.: **Etkin Öğrenme Yöntemleri**, Epsilon Yay., İSTANBUL..
- ÜLTANIR, Y. G. (1997): **Öğrenme Kuramları**, Hatipoğlu Yay., ANKARA.
- ÜLGER, F.(2003): “İlköğretim Okulu 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Kavramlarının Kazanılmışlık Düzeyi”, (Yayınlanmamış Yük. Lis. Tezi), G.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, ANKARA.
- YANPAR, T, (1993).: “Ankara İlkokullarındaki Öğretmenlerin Öğretmenlik Mesleği ve Konu Alanları İle İlgili Görüşleri” **H.Ü.Eğitim Fakültesi Dergisi** Sayı 9, ANKARA.
- YEŞİLYAPRAK, B. (2002): **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** , PegemA yay., ANKARA.